

ТРАГИЧНО ОСЕЋАЊЕ ЖИВОТА МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Сусрет са Црњанским кроз његова дела увек намеће али и мотивише на једно брижљиво а бескомпромисно откривање појединца у оквиру народа. Црњански, као сваки истински уметник не претендује да говори о народу, него о доживљају индивидуе која осећа тај народ око себе као неко замишљено биће састављено од мноштва индивидуа. И тај његов појединац о коме он говори никада није једноставна слика народа – било да је у питању Павле Исакович, јунак његових *Сеода*, било да је у питању он сам, из *Лирике Ийшаке*, Песник који је прошао рат и кога је рат као људска чињеница заувек поразио. Пишчев доживљај Живота који пролази, незауостављиво, да би једном заувек отишао, као и његов доживљај потпуне узалудности наше потраге за правим и сталним Домом, Уточиштем, Кућом којој се човек може вратити после својих лутања по свету, увек је трагичан јер је то истина којој не можемо избећи. Немогуће је пронаћи Домовину, ни у Србији коју су Исаковичи оставили, ни у Аустрији у којој живе, ни у Русији у коју ће се одселити. Али је зато могуће да као Песник, осетимо, као у његовој *Сумайри*, колико чудно нам могу бити блиски неки далеки предели о којима смо само слушали од неког другог Појединца, кога осећамо блиско, и који нам је те пределе тако описао да их можемо замислити као да смо тамо живели.

То осећање које обузима Песника, да после Великог рата, човек заиста припада целом свету, свим људима, познатим и непознатим, и да у исто време не припада никоме, ако и самом себи – то осећање било је једно од темељних полазишта за мој рад на *Лирици Ийшаке*. И тако се

успоставила нека чудна, а тачна веза између осећања Павла Исаковића да Домовину, као ни жену са очима боје пепела више нигде не може пронаћи, и Песника, Црњанског кога је Велики рат, својим потпуним негирањем смисла и људскости, једном заувек преобразио и учинио да цео свет, и познати и непознати осећа као свој јер више не уме и не може да припада ниједном појединачном месту. Један поетски космополитизам, једно осећање припадности целом свету и свима заувек је обојило његов доживљај живота. Оправдано антиратно осећање које преовладава и обасјава целу *Лирику Ишане*, како песме, тако и коментаре уз њих чини да и *Дневник о Чарнојевићу* и *Сеобе* схватимо као траг једног Писца и Песника кога по осећању, енергији и смислу његових дела с пуним правом можемо ставити међу најзначајније књижевне ствараоце такозване послератне светске „изгубљене генерације“.

МЕЛИНА ПОТА КОЉЕВИЋ, уредник серије *РадиоШена*, редитељ и аутор адаптације *Лирика Ишане*

ЗВУК И ШАПУТАЊЕ СТВАРИ

Говорећи на једном месту о јапанском песнику Башоу, Милош Црњански је устврдио да је за њега „песништво било верски занос, а хаикаи, писани путем, љубавно шапутање“. Ове речи могу лепо да се примене на песништво самог Црњанског. Песме, али и све друго: приповетке, есеје, драме, романе... он је писао путем, током својих лутања и странствовања. Његово најзначајније дело, нимало случајно, носи назив *Сеобе*. Као и Башо, Црњански је покушао да у поезији пробуди енергију која би била као верски занос. Сам је стварање стихова упоредио са екстатичним плесом. И на крају, књижевност Милоша Црњанског заиста наликује љубавном шапутању.

У чувеном тексту *Објашњења Сумајре* Милош Црњански за нови стих, којим је пропевала његова песничка генерација, стасала након Првог светског рата, генерација која је искусила смрт и рушење свих вредности, за тај стих каже да је, „занесена играчица, па своје покрете чини у екстази“. Стих, односно реченица Милоша Црњанског заиста то чини. „Своју екстазу претвара у голе покрете“ – како каже сам песник. Та екстаза у себи спаја живот и смрт, стварајући нешто што измиче сваком објашњењу. Управо зато плес његовог стиха, и његове реченице, у души онога ко га гледа може да пробуди занос. Има моћ да изазове читалачку екстазу.

У истом тексту, говорећи у име новог литерарног нараштаја Црњански каже да они покушавају да дају „тачну слику мисли, што спиритуалније“. Хоћемо, наставља аутор *Лирике Ийшаке*, „да употребимо све

доје, лелујаве доје, наших снова и слутњи, звук и шапутање ствари, досад презрених и мртвих“. Ове речи ипак нису конкретна ставка унутар генерацијског уметничког програма, упутство које неко други треба да следи у свом стварању. Оне су заправо стваралачко вјерују самог Милоша Црњанског.

Аутор поеме *Сйражилово* мисли да је писац митски ловац, и да он лута, још витак, са сребрним луком, и расцветане трешње, из заседа, мами. Ослушкује звукове и шапат ствари, за које већина људи верује да нису живе, осматра лелујаве доје слутњи и немира. Лови призоре овоземаљског живота. При том у себи осећа чежњу за завичајем, за конкретним, земаљским завичајем, али још више за – небеским завичајем.

Сусрет са делима Милоша Црњанског често ми у свест призове лик једног другог песника, Џона Китса. Оба ова песника волела су живот, осећала његову пуноћу и чулну устрепталост. Обојица су дотакла оно што сачињава наличје једног оваквог еротског става: меланхолију. Осетили пролазност и несталност живота. У књижевним текстовима оба ова ствараоца чују се елегични тонови.

Посебно живо ми у свести искрсава јадан исповедни исказ Џона Китса. „Гледам на лепе реченице очима љубавника“ – записао је на једном месту енглески песник. Реченице и дела Милоша Црњанског ја гледам таквим погледом. Верујем да њих треба посматрати управо тако – очима љубавника. Његове реченице тако треба и слушати. У овој књизи налазе се радио-драматизације неколико значајних књижевних дела Милоша Црњанског. Она може да нас подстакне да стихове и реченице овог уметника речи почнемо да слушамо са истом страшћу са којом их читамо.

ВОЈИСЛАВ КАРАНОВИЋ, уредник серије *Драма Трећеј програма*

МИЛОШ ЦРЊАНСКИ

СЕОБЕ

УРЕДНИК СЕРИЈЕ РАДИОТЕКА

МЕЛИНА ПОТА КОЉЕВИЋ

ДРАМАТИЗАЦИЈА

ВУЛЕ ЖУРИЋ

РЕДИТЕЉ

ЗОРАН РАНГЕЛОВ

ОРИГИНАЛНА МУЗИКА

МАРИЈА ЋИРИЋ

ЛЕКТОР

ОЛГА БАБИЋ

ТОН МАЈСТОР

ДЕЈАН ИВАНОВИЋ

ТРАЈАЊЕ

40.30

ПРЕМИЈЕРА

19. МАЈ 2013.

ЛИЦА

Вук Исакович, мајор и предводител Славонско-подоунавског пука
НЕБОЈША КУНДАЧИНА

Госпожа Дафина, његова жена
БРАНКА ПУЈИЋ

Аранђел Исакович, његов брат
БРАНИСЛАВ ПЛАТИША

Аркадије, слуга Вука Исаковича
АНДРЕЈ ШЕПЕТКОВСКИ

Ананије, слуга Аранђела Исаковича
СИНИША УБОВИЋ

Комесар, који је извршио инспекцију
Славонско-подоунавског пука у Печују
РАДОВАН МИЉАНИЋ

Бискуп печујски
МИОДРАГ МИЛОВАНОВ

Госпожа Финка Диаманти, законита жена
земунског трговца Димчета Диамантија
СНЕЖАНА КОВАЧЕВ

Барон Беренклау, фелдмаршаллајтнант
ДЕЈАН ЧАВИЋ

Епископ Ненадович
МИЛАН МИХАИЛОВИЋ

Арсеније Вуич, Ахим Ригел
РАДОСЛАВ РАЛЕ МИЛЕНКОВИЋ

1. СЦЕНА

ПОЈ ПЕТЛОВА И ЛАВЕЖ ПАСА.

ВУК ИСАКОВИЧ: (ЗА СЕБЕ) Довољно је одселити се из једног места, па да све што остављаш буде као и да није било. И плач моје жене и поглед мога брата помешаће се с маглом. А сеобе су ми досадиле и немир, који се ни у мени, ни у мојим људима, које данас водим у рат, не стишава.

ТОКОМ УНУТРАШЊЕГ МОНОЛОГА, СВЕ ГЛАСНИЈА ТУЋАВА КОЊСКИХ КОПИТА КОЈА КУЛМИНИРА ЛУПОМ НА ВРАТА, ШТО СЕ РАСПРШИ У ГРАКТАЊУ ЈАТА ВРАНА.

ГЛАСОВИ: Мајоре Исаковичу! Време је!

ДАФИНА: Не иди у рат!

ВУК ИСАКОВИЧ: (МРМЉАЈУЋИ) Где ми је кошуља?... Дафина, разгори жар у огњишту.

ДАФИНА: Остани у постељи још мало. Вуче, не устај! Не иди, Вуче!

ДАФИНА ВРИСНЕ И ЗАПЛАЧЕ, ЗАКРЕКЕЋЕ ЖАБА, ВУК ИСАКОВИЧ СЕ НАСМЕЈЕ.

ВУК ИСАКОВИЧ: Не плачи, Дафина. (РАЗВЕСЕЉЕНО) Стала си голом ногом на жаду...

ДАФИНА: (УПЛАШЕНО) То мора да је лош знак.

ВУК ИСАКОВИЧ: (ДОСЕТИ СЕ, ЗАМИШЉЕНО) А звезда?

ДАФИНА: Каква звезда?! Тек што је свануло! И пада нека ситна киша.

вук исакович: Учинио ми се, малопре, у полусну, да видим, у висини, бескрајан плави круг. И у њему, звезду.

дафина: То ти је од оног ударца, кад си пре неки дан кренуо да окупљаш пук.

вук исакович: Али, коњ ме је ударио повише колена, а не у...

дафина: Ево ти, огрни ово. (КРОЗ СМЕХ) И скини тај смешни клобук. (КРОЗ ПЛАЧ) Ето, сад си просуо чанак у који сам синоћ спремила воду и босиљак.

ВУК ИСАКОВИЧ КИНЕ, А У ИСТИ МАХ СЕ ЗАЧУЈЕ ВИШЕ УРЛИКАЊЕ НЕГО ПЕВАЊЕ МНОГО ЉУДИ.

вук исакович: Мани се шкропљења; боље ми помози да се умијем и да се обучем! Идем да проверим да ли су спремне шајке и да пуку дам наредбу да крене Дунавом за Варадин. И не брини, вратићу се да се у миру опростимо. Аранђел ће у својим накићеним колима да доведе девојчице па ћете све три...

дафина: Нећу у Земун! Нећу код Аранђела! Нећу ништа сем тебе!

вук исакович: Дафина, смири се и послушај ме.

дафина: Умрећу, Вуче! Умрећу! (ПЛАЧЕ) А ти ћеш се у Штајерској оженити.

вук исакович: Хајде, смири се, смири се. Па јесмо ли синоћ о свему причали? Неће ово трајати дуго. Бојева скоро да неће ни бити, видећеш.

дафина: Умрећу!

вук исакович: Бићете код мога брата, у Земуну. Купио је само због тебе и девојчица кућу на самој обали Дунава.

дафина: Умрећу, Вуче. Умрећу!

вук исакович: Прекини већ једном да то говориш! И запамти, млађу ћерчицу не купај често, све док јој не отпадне оне красте. Обуци се, па ћемо лепо да се опростимо чим се вратим са реке.

дафина: Умрећу, Вуче. Умрећу! (РИДАЊЕ СЕ ПРЕТАПА СА ЊЕНИМ УНУТРАШЊИМ МОНОЛОГОМ) Када си нас први пут остављао, били смо на високој обали Дунава, међу јаблановима, у оној огромној жутој, турској кући. Кад си нас по други пут остављао, остадосмо у једној ниској,

немачкој гостионици, испод Беча. Пре две године си нас оставио у кући једног Грка, у Славонском Броду. А сада нас шаљеш брату Аранђелу, у Земун. Умрећу тамо, Вуче, умрећу.

2. СЦЕНА

МУШКО ХОРСКО ПЕВАЊЕ, ВИШЕ НАЛИК НА ВИКУ, СА КОЈИМ СЕ НЕКАКО НОСИ ЛАВЕЖ ПАСА, КУКЊАВА ЖЕНА И ПОЈАЊЕ НЕКОГ СВЕШТЕНИКА.

АРКАДИЈЕ: Виват предвотитељ Славонско-подунавскога пука, мајор Вук Исакович!

СЛАВОНСКО-ПОДУНАВСКИ ПУК: Виват!

ВУК ИСАКОВИЧ: (ОФИЦИРСКИ СТРОГО И МАЈЧИНСКИ ЗАБРИНУТО) Светог му Мрате, Аркадије, колико пута сам ти рекао да се манеш тог циркуса! Јесу ли шајке спремне? Пушке очишћене, печење зготовљено?

АРКАДИЈЕ: Спремни смо и ми, и Дунаво, и шајке и шајкаши. Добро, за она два Циганина, што су сасвим голи и глођу опрљене папке, за њих не гарантујем.

ВУК ИСАКОВИЧ: А онај поп?

АРКАДИЈЕ: Тај је потегао чак из Земуна, са вашим братом Аранђелом. Бога ми, мајоре, више се међу светом синоћ причало о богатству вашег брата, познатог по целом Подунављу и Потисју, него о томе куда ће наш пук.

ВУК ИСАКОВИЧ: Да ми данас није њега, не знам како бих се отргнуо од жене. Он ће дотерати запрегу пред кућицу на обали, у колима ће ми оставити старију ћерчицу, па ћу да шмугнем Дафини док се облачи, да ме испрати. Аранђел ће је прихватити док кука и вришти, а ја ћу се још мало поиграти са дететом.

АРКАДИЈЕ: То му личи на план битке, а не на опраштање жене од мужа!

3. СЦЕНА

ВОЈНИЧКЕ ТРУБЕ И ДОБОШИ ИЗ ДАЉИНЕ ЗОВУ НА ПОСТРОЈАВАЊЕ И МЕШАЈУ СЕ СА ЖАМОРОМ И КУКЊАВОМ „ПОД ПРОЗОРОМ“.

КОМЕСАР: (НАДВИКУЈЕ СЕ СА МАСОМ) Ма шта кажете?! Војаци вам преко ноћи покрали пилиће, растерали стоку, целу целцату ноћ певали, тукли се, локали и ждрали? Ама, са женама и старцима нећу да разговарам! Идите у цркву, Богу се потужите на Славонско-подунавски пук, ја ионако цео дан има да га гледам у крмељаве очи и чисте пушчане цеви. Официри моји, хајде, одштете што има да се плате – преполовите, откујте оне тамо војаче, нек трче назад у логор, а пијане, е њих гурајте, главачке, у бурад воде, ма се задавили! Охо, честнејши мајоре Исаковичу, и вас да, најзад, пробуди кукање очерупаног Печуја!

ВУК ИСАКОВИЧ: Комесару, ја вас...

КОМЕСАР: Ви, Срби, најрадије бирате посао војнички, па зато... И какви сте сви тако... космати. Хајде, склањајте се са тог прозора, па да седамо у кочију и крећемо већ једном у инспекцију. Нећете веровати, пријављен је само један случај напаствовања.

ВУК ИСАКОВИЧ: Господине комесару...

КОМЕСАР: А један је, јутрос, пред собом потерао крмачу. Пола Печуја га пратило, све док се крмача није зауставила, а он пао преко ње. И није више био пијан, него је заспао од лењости.

ВУК ИСАКОВИЧ: То је био мој слуга Аркадије и ја ћу...

КОМЕСАР: Хоћу да видим да ли ваши војници умеју правилно да изговоре „Марија Терезија“ и додају „виват“, да ли умеју да прођу и да у ходу поздрављају, без заустављања. И да видим како одржавају пушке и сабље и опрему. (КАКО СЕ РЕПЛИКА БЛИЖИ КРАЈУ, ПОЈАЧАВА СЕ ЗВУК ВОЈНИЧКОГ ДОБОША)

ВУК ИСАКОВИЧ: (НАРЕДБОДАВНО) Пук, поздрав царској застави!

СЛАВОНСКО-ПОДУНАВСКИ ПУК: (ДА СВЕ ПРШТИ) Виват! Ма-ри-ја Те-ре-зи-ја!